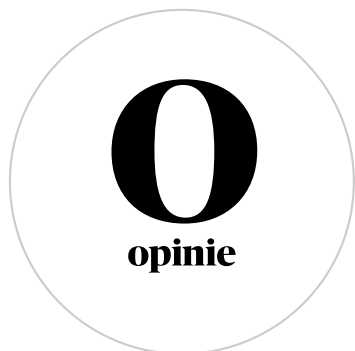

N.B. Het kan zijn dat elementen ontbreken aan deze printversie.

🕒 28 juni 2019

🕒 Leestijd 3 minuten

📌 Opslaan in leeslijst

Advocaat, kom op voor mensenrechte n

Er zitten grenzen aan het verdedigen van bedrijven, schrijven *Iris van Domselaar, Cees van Dam* en *Belinda Okoobo*.

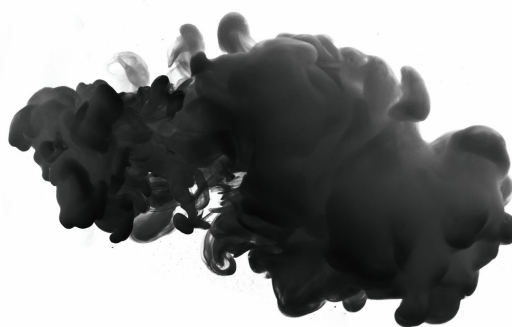

Foto iStock

De laatste maanden was Tata Steel in IJmuiden veelvuldig in het nieuws. Sinds 1972 zou het megaconcern, toen nog Hoogovens, al op de hoogte zijn van de aanwezigheid van schadelijke asbest op de werkvloer, dat inmiddels heeft geleid tot de vroegtijdige dood van meerdere oud-werknemers. Bij de afhandeling van de schadeclaims zou het bedrijf bovendien in negatieve zin koploper zijn. „Ik zie vooral dat Tata Steel bezig is om de zaak nodeloos te rekken”, aldus een advocaat van de asbestslachtoffers [in de Volkskrant](#).

Ook maken de bewoners van Wijk aan Zee zich al langere tijd grote zorgen over de grafietregens die afkomstig zijn van de staalfabriek, die [volgens een recent rapport van het RIVM](#) zeer schadelijke stoffen bevatten. Het bedrijf heeft de afgelopen jaren een lange reeks van dwangsommen opgelegd gekregen, maar de uitstoot ging toch door.

Iris van Domselaar is rechtsfilosoof (UvA) en directeur Amsterdam Centre on the Legal Professions, Cees van Dam is hoogleraar Internationaal Ondernemen en Mensenrechten (EUR) en Belinda Okoobo is student rechtsgeleerdheid (UvA).

Natuurlijk zijn bij dergelijke misstanden in de eerste plaats de bedrijven en een al dan niet nalatige overheid het mikpunt van verontwaardiging. Maar de vraag is ook wat samenleving en slachtoffers mogen verwachten van de advocaten die deze bedrijven bijstaan. ‘*Where were the lawyers?*’ Hebben zij niet ook een rol bij de bescherming van mensenrechten? Waarom betoogde bijvoorbeeld de NAM jarenlang dat de aardbevingen in Groningen niets met de gaswinning te maken hadden? En toen dat onomstotelijk werd vastgesteld, waarom betoogde zij vervolgens dat de schade aan gebouwen niet door de aardbevingen werden veroorzaakt? Totdat ook dat niet meer te ontkennen viel? Welke rol hebben de advocaten hierin gespeeld?

Wegkijken geen optie

Sommigen zullen zeggen dat deze vragen getuigen van onwetendheid over de specifieke rol van de advocaat. Moet de advocaat in een rechtsstaat niet

juist partijdig zijn en zich uitsluitend richten op de belangen van de cliënt die hem of haar inhuurt? Anderen zullen zeggen dat de advocaat partijdig moet zijn, maar alleen als het gaat om gerechtvaardigde belangen van de cliënt. Maar als er sprake is van mensenrechtenschendingen, zoals ernstige milieuschade, gevaarlijke arbeidsomstandigheden of kinderarbeid, is het ontlopen van verantwoordelijkheid hiervoor dan een gerechtvaardigd belang? Kan een advocaat zijn cliënt adviseren steeds alle verweren te voeren die juridisch mogelijk zijn, ook als de benadeelden hierdoor financieel en moreel worden uitgeput?

Op internationaal niveau wordt het debat hierover al geruime tijd gevoerd. In 2016 heeft de Internationale Orde van Advocaten in het verlengde van de VN-richtlijnen voor onderneming en mensenrechten specifiek voor advocatenkantoren een praktijkgids opgesteld. Met dit instrument moeten advocatenkantoren, net als andere bedrijven, ervoor zorgen dat zij bijdragen aan het respecteren van mensenrechten. Het gaat dan niet alleen om duurzame koffie en een LHBTI-beleid, maar ook om de relatie met hun cliënten. Dit betekent dat advocaten zich door middel van ‘*due diligence*’ (gepaste zorgvuldigheid) behoren te informeren of en in hoeverre hun cliënt betrokken is bij het schenden van mensenrechten. Wegkijken is hier geen optie.

De gids geeft ook aan dat een advocaat als ‘wijze vertrouweling’ invloed kan gebruiken om de cliënt bij mensenrechtenschendingen in zekere zin op te voeden. Een goede advocaat vertelt zo’n bedrijf, in de gevleugelde woorden van de Amerikaanse advocaat en politicus Elihu Root, dat „*they are damned fools and should stop*”. In het uiterste geval trekt de advocaat zich mogelijk zelfs terug.

Een mensenrechtelijke rol

Verder benadrukt de Internationale Orde van Advocaten dat advocaten een belangrijke rol hebben bij het mogelijk maken van rechtsherstel voor mensen wier fundamentele rechten geschonden zijn. Zij kunnen bedrijven die zich daaraan schuldig hebben gemaakt bijvoorbeeld adviseren over

effectieve manieren om met slachtoffers tot een vergelijk te komen. Respect voor mensenrechten brengt met zich mee dat polariserende, dure en onzekere rechtszaken worden vermeden. En als een rechtszaak onvermijdelijk is, wat adviseert de advocaat dan aan de onderneming? Om eerst alle formele verweren te voeren, of om zo snel mogelijk aan te sturen op een inhoudelijke behandeling?

Deze mensenrechtelijke rol voor advocaten levert uiteraard ingewikkelde dilemma's op, waarover publiek debat nodig is. In hoeverre is deze rol verenigbaar met het opbouwen van een vertrouwensrelatie met de cliënt? Hoe verhoudt het oog hebben voor mogelijke slachtoffers zich met het belang van een robuuste verdediging?

De internationale advocatenorde heeft de nationale ordes van advocaten opgeroepen de eigen beroepsgroep bewuster te maken van de mensenrechtelijke rol. Anders dan in enkele andere Europese landen heeft de Nederlandse Orde van Advocaten deze oproep nog niet opgepakt. Zo wordt in de recent herziene Nederlandse gedragsregels hieraan geen aandacht besteed en ontbreekt nog steeds een landelijke werkgroep mensenrechten en bedrijfsadvocatuur.

Voldoende lesmateriaal

In de beroepsopleiding en bij de rechtenfaculteiten is er evenmin aandacht voor. Bij het gemiddelde vak ondernemingsrecht is het *'business as usual'* en van initiatieven om dit te veranderen lijkt geen sprake. Kortom, wil de Nederlandse advocatuur aansluiting houden bij de internationale ontwikkelingen op dit gebied, dan is actie geboden.

Tientallen partners van grote advocatenkantoren zijn [ook als hoogleraar aan een universiteit werkzaam](#), vaak in het ondernemingsrecht of hieraan verwante rechtsgebieden. Het zou goed zijn als deze advocaat-hoogleraren een stevige eerste stap zetten. Bijvoorbeeld door de VN-richtlijnen voor onderneming en mensenrechten en de praktijkgids in hun onderwijs en onderzoek nadrukkelijker op de kaart te zetten. Op basis van hun praktijkervaring kunnen zij ook uitstekend ingaan op de dilemma's die deze

mensenrechtelijke opdracht meebrengt. Er is voor (toekomstige) advocaten voldoende praktijkmateriaal van in Nederland gevestigde bedrijven beschikbaar, inclusief de Tata Steel casus.